

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
53, 1 (2013) 267-302

ŞAFİİ KÜRT TOPLULUKLARDA KUTSAL MEKÂN İNANMALARINA DAİR GÜNCEL BİR BAKIŞ: “BEĞENDİK/BÊDAR ÖRNEĞİ” (SİİRT - PERVARI)

Ahmet Kerim GÜLTEKİN*

Öz

Halk İslamı kavramı, “Sünni Halk İslamı” ve ağırlıklı olarak da kitabi İslam’dan ayrılığı vurgulayan “Heteredoks Halk İslamı” olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu anlamıyla Heteredoks Halk İslamı’na dair inançların sadece İslam içi değil, tarihsel süreç boyunca birçok farklı inanç sisteminin birbirine eklemlenerek ve yeni biçimler oluşturarak ilerlemesi şeklinde değerlendirildiği görülebilir. Türkiye’de Halk İslamı kategorisinde değerlendirebileceğimiz inanmaların yaygın olarak görüldüğü topluluklar ise konu hakkındaki genel tartışmanın hemen her iki tarafınca da çoğunlukla “kitabi dinselliğin dışında” kabul edilen Aleviler olarak ifade edilmektedir. Bu makalede ise Sünni İslam içerisinde, “en katı” olarak bilinen Şafii mezhebine mensup Kürt toplulukları için belirli bir örnek olay ele alınarak, “Sünni Halk İslamı – Heteredoks Halk İslamı” kavramlaştırmalarına neden olan ve İslam kozmolojisi dışında tutulan inanmaların ve ritüellerin, söz konusu ayırıştırma gerek bırakmayacak ölçüde sahip oldukları heteredoksi nitelikleri irdelenmeye gayret edilecektir. Makalede, Şubat 2010 - Haziran 2010 tarihleri içerisinde Siirt ili Pervari ilçesi Beğendik/Bêdar beldesinde gerçekleştirilen antropolojik bir alan çalışmasının verilerinden hareketle; Şafii Kürt topluluklarındaki kutsal mekân kültürleri, benzer inanma ve ritüellerin gözlemlendiği topluluklarla karşılaştırmalı tartışmalar için sunduğu özgün verileri itibarıyla değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kutsal Mekân, Ziyaret, Tarikat, Şafii, Alevi, Kürt, Pervari, Siirt.

---

*Dr., ahmetkerim78@gmail.com

Abstract

***A Brief Contemporary Overview of Beliefs on Sanctuaries in Shafii
Kurdish Communities:***

The Case of “Beğendik/Bêdar-Bêdar” (Siirt-Pervari)

The concept of Folk Islam is categorized under two notions as “Sunni Folk Islam” and “Heterodox Folk Islam” which mainly emphasizes the divergence from the Koran based Islam. In that sense, it is seen that the beliefs pertinent to Heterodox Folk Islam has been understood as a form of progressive multiple belief system that has been shaped both under the influence of the Islamic features and other diverse belief systems. As for the communities in which the beliefs prevalently attributed to Folk Islam category in Turkey both side of the discussion mainly indicates the same group, Alevi, which is seen as out of the mainstream Islamic beliefs. In this paper, handling Kurdish communities of Shafii cult which is known as the strictest sect, as certain sample case it is aimed at depicting the deepness of the heterodoxy of the beliefs and rituals that leads to the dichotomy of “Sunni Folk Islam-“Heterodox Folk Islam” so as to even negate the existence of such a dichotomy. In this paper, with reference to the findings of anthropological study carried out at the locality of Beğendik/Bêdar town of Pervari district of Siirt province during the dates February-June 2010, distinctiveness of the sanctuaries of Shafii Kurdish Communities in comparison to other communities that have the similar beliefs and rituals will be discussed.

Keywords: Sanctuaries, Ziyaret, Sect, Shafii, Alevi, Kurd, Pervari, Siirt.

Giriş

Antropolog Gellner (1994:3-27) İslam’ın toplumsal karakteri üzerine olan değerlendirmelerinde, onun, inanç ve uygulama bakımından temel olarak iki bölümde ele alınabileceğini tartışır. Buradaki ayrım, temelde, İslam’ın kurumsallaşan, yani toplumsal yaşamın sosyo-ekonomik temelini oluşturan sisteme göre seçilmiş, biçimlendirilmiş, katı kurullarla sistematikleştirilmiş yönü ile çoğunlukla bu merkezilikten gerek geçim biçim gerekse de sosyo-kültürel yaşam biçim olarak görece daha uzak olan toplumsal hayat içerisindeki inanma ve uygulamalarına dayanmaktadır diyebiliriz. Daha ziyade kırsal kesime, kent yoksullarına dayanan bu tip ikinci tür inanmalar ve ritüeller, gerek gündelik yaşamda gerekse de literatürde derin tarihsel geçmişi ve aynı zamanda güncelliği bakımından da geniş yer kaplamaktadır.

“Halk İslamı” kavramı üzerine yapılan tartışmalara baktığımızda bu tip inanma ve uygulamaların esas olarak halk kültürü¹ içerisinde yer alan; topluluğun ekonomik, sosyal, siyasal gündelik yaşamında ve kozmolojisinde belirli bir tarihsel bütünlüğe yaslanan; çoğunlukla farklı inanç biçimlerinden öğeler barındıran ve “devlet”in kabul ettiği “resmi” inanma ve uygulamalardan farklılıklar taşıyan içerikte olduğunu görürüz (Ocak, 1996: 15). Bu bakımdan Türkiye’de yaşayan tüm etno-kültürel topluluklarda, hangi kitabi dinsel inanış içerisinde olurlarsa olsunlar, belirli kurallar ve buyruklarla sistematikleşmiş inanma ve pratiklerin dışında birtakım inanma ve pratikler içerisinde oldukları ve özellikle “kutsal mekân kültürleri ve ritüelleri” bakımından da önemli benzerlikler taşıdıkları rahatlıkla ifade edilebilir.

Bu anlamıyla Halk İslamı’na dair inançların sadece İslam içi değil, tarihsel süreç boyunca birçok farklı inanç sisteminin birbirine eklenerek ve yeni biçimler oluşturarak ilerlemesi şeklinde değerlendirildiği görülebilir (Ocak, 1996: 74 – 88). Türkiye’de Halk İslamı kategorisinde değerlendirebileceğimiz inanmaların yaygın olarak görüldüğü topluluklar içerisinde, çoğunlukla “kitabi dinselğin dışında” kabul edilen Aleviler dikkati çekmektedir.² Öte yandan, Anadolu’nun birçok farklı yerinde “Sünni Halk İslamı” pratikleri içerisinde de en az Alevi topluluklarda olduğu kadar benzer birçok örnek bulmak mümkündür.

Bu makalede, Sünni İslam içerisinde, genellikle “en katı” olarak bilinen Şafii mezhebine mensup Kürt topluluklar açısından, belirli bir örnek olay ele alınarak, Alevi topluluklar üzerine olan tartışmalarda İslam kozmolojisi dışında tutulan kimi inanmaların ve ritüellerin, söz konusu ayrıştırmaya gerek bırakmayacak ölçüde sahip oldukları heteredoksi nitelikleri irdelenmeye gayret edilecektir. Buradan hareketle de söz konusu

---

¹ Antropolojik bir kavram olarak “halk kültürü”nün, yine temelde toplumsal yapı içerisindeki farklılıklara yaslanmakla birlikte, daha ziyade sözlü kültürle ve informal yollarla aktarılan; geleneksel tutum ve davranışlarla, bunlarla uyumlu düşünce biçimleriyle sıkı ilişki içerisinde olan bir kültür halini işaret etmekte olduğu ifade edilebilir (Okan, 2005: 36-37). Kültürün, belirli toplumsal kesimlerle ilgili olarak özgünleşmesi ve toplumsal gündelik yaşamla ilgili olarak yeniden üretilmesi hakkında ortaya atılan “Halk kültürü – yüksel kültür”, “popüler kültür”, “kitle kültürü” vb. kavramlar ve kültür kuramı hakkında yol gösterici, temel kaynaklar için bkz. Aydın ve Emiroğlu, 2003; Güvenç, 1996.

² Alevilik üzerine bu türden yaklaşımları derleyici ve örnek olması bakımından, farklı tartışmalara da yer veren akademik çalışmalar için bkz. Okan, 2005 ve Ocak, 2002.

tartışmalara, “halk İslamı” inanmalarının ve pratiklerinin ortak kategorilerde değerlendirilebilmesi için yeni argümanlar oluşturmak hedeflenmektedir.

Makalede ele alınan tartışmalar, Şubat 2010 - Haziran 2010 tarihleri içerisinde Siirt ili Pervari ilçesi Beğendik/Bêdar beldesinde gerçekleştirilen antropolojik bir alan çalışmasının verilerinden hareketle sunulmaktadır.³ Alan araştırmasında bulunulan Şafii Kürt topluluklardaki kutsal mekân kültürleri, benzer inanma ve ritüellerin gözlemlendiği topluluklarla karşılaştırmalı tartışmalar için sunduğu özgün verileri itibariyle değerlendirilmektedir.

Alan Hakkında Özet Bilgiler

Beğendik/Bêdar⁴, Siirt şehir merkezinin kuzey doğusunda, Pervari ilçe sınırları dâhilinde, Botan ve Müküs çaylarının yüksek dağlarda

³ “Kırsal Dönüşümün Ekonomi-Politiği Üzerine Etnografik Bir Değerlendirme – Beğendik/Bêdar (Siirt Pervari) Örneği” başlığı altında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Bölümü Halkbilim (Halkbilimi) Anabilim Dalına sunulan bir doktora tezi kapsamında gerçekleştirilen alan araştırmasında ilgili veriler derlenmiştir. 2012 yılı içerisinde savunması yapılan tez, jüri tarafından kabul görmüştür.

⁴ Bêdar, Beğendik’in eski ismidir. 1900’lü yılların başından itibaren dönem dönem uygulanagelen bir devlet politikası olarak, 1980’li yıllarda yeniden işlerlik kazandırılan “yer isimlerinin Türkçeleştirilmesi” çalışmalarıyla birlikte Bêdar, Beğendik yapılıdır. Kürtçe’nin Kurmanci lehçesinde bileşik bir kelime olan Bêdar, Türkçeye “ağaçsız” anlamıyla çevrilmektedir. Bêdar’ın, “ağaçsız” kelimesiyle yapılan Türkçe çevirisi, yüzeysel anlamda, bugün gerek Beğendik/Bêdarlılara ait olan arazilerde gerekse tüm bu yerel alanı çevreleyen diğer doğal çevrede var olan bir özelliği işaret eder. Söz konusu arazilerde yaşanmış ve yaşamakta olan orman tahribatı, günümüzde Beğendik’in tarım arazilerindeki yeşil alanlar dışında kalan bölgelerinde neredeyse tümüyle çıplak bir görünüm oluşmasına neden olmuştur. Bu duruma atfen yapılan Türkçe çeviri, ilk bakışta “anamlı” görünür. Ancak “Bêdar”, sahip olduğu ve pek de bilinmeyen ikinci bir anlamıyla, kendi tarihsel geçmişine ve toplumsal pratiğine daha yakın olduğunu akla getirmektedir. Kürtçe’nin Kurmanci lehçesine göre, “Bê” eki olumsuzluk bildirir. “Dar” kelimesi ise Türkçe’de “ağaç” anlamına gelmektedir. Bazı yaşlı kuşak Beğendik/Bêdar’ın “dar” kelimesini, soyut bir anlamda da kullandıkları görülmüştür. Buna göre “Bêdar”, “ağaçsız olmayan yer” ya da “başsız/sahipsiz olmayan yer” anlamlarına denk düşen bir tanımlamadır. Geçmişten günümüze, bölgenin son derece önemli iki toplumsal kurumunun temsilcilerinin, yani ağaların ve dini önderlerin (şeyhlerin) bulunduğu Beğendik/Bêdar’da, ağalığın, toplumsal yapının siyasal kuruluşunun bir tür “direği” olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Beğendik/Bêdarlıları’nın gerek kendi içlerinde gerekse çevreye karşı oluşturdukları toplumsal varlık alanının sürekliliğinin sağlanmasında en etkili aktörler olan “ağaların”, “ağalık kurumunun” ve bu kurumu

oluşturdukları derin vadilerin birbirlerine en yakın oldukları noktada, daha ziyade Müküs Çayı'nın kuzey kısımlarında olmak üzere her iki çayın yamaçlarında kurulu bir beldedir. Yaklaşık 3 bin nüfuslu bir yerleşim yeri olan Beğendik/Bêdar'da mevsimsel bir nüfus hareketliliği dikkat çekicidir. Ancak bölgede yaygın olan mevsimlik işçilik örneklerinin tersine, söz konusu hareketlilik bahar ve yaz aylarında Beğendik/Bêdarlıların çoğunlukla göç etmiş oldukları Antep, Adana ve Mersin'den geriye doğrudur. Bu da Beğendik/Bêdar'da kuşaklar boyu sürdürülegelen ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilişkilidir.

Müküs Çayı'nın güneyinde ve fakat daha ziyade Botan Çayı'nın kuzey yamaçlarında, taraçalar şeklinde bulunan bahçelerde bahar aylarında yapılan hazırlık ve tohum ekimini, Haziran ve Temmuz aylarındaki hasat dönemi ve ardından Ağustos ve Eylül aylarında Van – Bahçesaray ve Bitlis – Hizan köylerine doğru kervan ticareti vasıtasıyla ürünün yerel pazarlara ulaştırılması tamamlamaktadır.⁵ Beğendik/Bêdar, dikkat çekici bir biçimde iktisadi yaşantı birliğini, tarım faaliyetleri açısından Hizan ve Bahçesaray ilçelerindeki köylerle ve buralardaki yerel pazarlarla; günümüzde sadece 5 – 6 hanenin uğraşısı durumuna gerilemiş durumda olan sürü hayvancılığı pratikleri üzerinden de Kuzey Irak'la kurmuştur. Ancak Kuzey Irak'la olan iktisadi ilişkilerin 1990'larla birlikte kesildiği ve esasen tarihsel-soy kütüksel bağların oluşturduğu kültürel bir geçmişe yaslandığı da ifade edilmelidir.⁶

---

yaşatan kan bağına dayalı soy örgütlenmelerinin (aşiretlerin) bir tür kutsanması anlamında değerlendirebileceğimiz bu ikinci anlam, Beğendik/Bêdar'ın tarihsel, toplumsal dokusuna ve kozmolojisine daha uygun görünmektedir. Zira Bêdar, günümüzdeki yaygın kullanımı bağlamında, “tarihsel ve kültürel bir kimliğin” adına dönüşmüş görünmektedir.

⁵ Burada önemle ifade edilmelidir ki Beğendik/Bêdar'ı yöredeki benzer tüm yerleşim birimlerinden ayıran ve Beğendik/Bêdarlıları da zaman içerisinde kimliklendiren; bir yönüyle de arkeolojik değer taşıyan sulama sistemleri, beldedeki tüm toplumsal yaşamın kaynağıdır. Müküs Çayı'ndan gelen suyun bir kanal vasıtasıyla ayrılması ve her iki çayın birbirine en yakın olduğu tepenin altından tünel vasıtasıyla geçirilerek Botan Çayı'nın üst yamaçlarından itibaren tüm bahçelere dağıtılması, yörede başka bir örneğine rastlayamadığımız ürün çeşitliliğinin, veriminin ve hatta mikro-klima etkisinin temel sebebidir. Beğendik/Bêdarlılar bu yolla kuşaklar boyu sürdürüledikleri bir yaşam kültürünü bugün Botan Çayı'ndaki bahçelerin hemen tamamını su altında bırakacak olan Pervari HES'in tehdidi altında devam ettirmektedir.

⁶ Beğendik/Bêdar'da ve yörede hâkim durumda olan Adıyan ve Şakiran aşiretlerinin sakinlerinin soy-kütüksel olarak Ezidilerle ilişkili olmaları çok kuvvetli bir ihtimaldir. Gerek beldeye ve aşiretlere ilişkin sözlü tarih anlatımlarında gerekse yörenin İslamlaşma süreçlerine ilişkin söylencelerde son derece güçlü bir Ezidi

Beğendik/Bêdar'ın Siirt şehir merkezi ya da Pervari'yle olan ilişkisi ekonomik açıdan son derece sınırlıdır ve çoğunlukla da resmi işlemlerle ilişkilidir.

Beğendik/Bêdar'da gündelik yaşamın siyasi ve sosyal görünümü ise beldede ve yörede hâkim nüfus gücünü oluşturan Adıyan ve Şakiran aşiretlerine tabi hanelerden oluşan “babik”⁷ gruplarının hareketlilikleri ile bu kategorilerin dışında tutulan ve “Orta Mahalle” kavramıyla ifade edilen aşiret dışı hanelerin oluşturdukları sosyal yapıların etkileşimleriyle örülüdür. Tarihsel geçmişine dair yazılı bir belge bulunmayan Beğendik/Bêdar'ın, yörenin İslamlaşması söylenceleri içerisinde, varlıkları oldukça erken bir tarihe dek geri götürülen Beğendik/Bêdar'daki Müslüman (Şafii) Kürt topluluklarının, aşiretlerinin ve bunları oluşturan babik (soy) grupları ile bunlar içerisindeki mal'ların ve hanelerin⁸, bölgeye ve yöreye hangi zaman aralıklarında geldiklerine veyahut yerleştiklerine ilişkin somut bir veri bulunmamaktadır. Ancak söylencelerden ve kolektif hafızanın hatırlayabildiği uzak geçmişe ait anlatılardan anlaşıldığı kadarıyla, bugün tüm Pervari yöresinde yerleşik durumda olan Adıyan ve Şakiran aşiretlerinin Beğendik/Bêdar'daki kolları, şimdiki Kuzey Irak'ın Zaho yöresinden kitlesel

---

varlığı görülmektedir. Bazı anlatılarda ise aşiret büyüklerinin doğrudan Ezidilerle kan bağına dayalı olarak ilişkilendirildiği de ifade edilmelidir. Özellikle Irak'ın Zaho kentine ve buradaki iktisadi ve sosyal ilişkilere dair anlatılar ile Irak'ta askerlik yapacak ölçüde uzun süre kalmış kimi belde sakinleri, Ezidilerle olan soy ilişkilerinin, toplumsal hafızada kalan parçalarının güncel taşıyıcıları olarak da kabul edilebilir.

⁷ Kürtçe bir kavram olarak “Babik”, aynı aşirete mensup fakat farklı soy grupları içerisinde toplanmış, iktisadi ve siyasi dayanışma içerisinde olan, birbirleriyle kan bağı ilişkileri bulunan geniş hanelerin oluşturduğu ve güncel gelişmelere göre değişkenlik gösterebilen bir toplumsal örgütlenme modelidir.

⁸ “Hane”, “mal”, “babik” ve “aşiret” kavramlarına dair yakın dönem bir tartışmayı, yöreye yakın bir örnek olarak, Beğendik/Bêdar'ın bulunduğu bölgenin bir parçası olan Hakkâri'de tamamladığı önemli alan çalışmasında Lale Yalçın-Heckmann'da (2002: 133) görmek mümkündür. Yalçın-Heckmann'ın çalışmasında kullandığı başlıca akraba, soy terminolojisinin “hane”, “mal”, “babik”, “aşiret” olduğu görülebilir. Buna göre hane, en küçük birimdir ve ardından mal, daha sonra da babik gelir. Yalçın-Heckmann'ın (2002) önemli tartışma konularından birisi de hanelerin “aşiret üyesi olmama” hallerinin de mümkün olabileceği ve bu bağlamda, çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmeler neticesinde aşiretler arasında geçişler olabileceği gibi, aşiretler dışı bir toplumsal kategorinin de mevcut olabileceğidir –ki bu durum Beğendik/Bêdar'da da canlı olarak görülebilmektedir. Yine aynı konu hakkında sürdürülen yerli ve Batılı kaynaklı çeşitli tartışmaları takip etmek için bkz. Aydın ve Emiroğlu, 2003: 78 ve Haviland, 2002; 328 – 341.

göçlerle Beğendik/Bêdar'a ve civarına yerleşmişlerdir.⁹ Günümüzde ise aşiret kategorisinin içinde ve dışında kalan kesimleriyle birlikte, gerek Beğendik/Bêdar'da gerekse yöredeki diğer yerleşimlerde ikamet eden Kürt toplulukların, bir tür kast sistemini oluşturan şu ana kısımlara ayrılabilceği görülür.¹⁰

1) Aşiret içerisindeki "Ağa soylu" haneler.

2) "Ağa soylu" aileler arasında "bent olmuş"¹¹ "Kırmanclar", yani köylüler. Kırmanclar, aşiret içerisinde, belirli ağa soylu hanelere tabi olmak suretiyle kendi kan bağına dayalı sosyal örgütlenmelerini oluştururlar. Kırmanclar hanelerin, belirli bir hane etrafında kümelenerek oluşturdukları ekonomik ve siyasal çıkar birlikleri olan büyük babik grupları en önde gelendir. Kırmanclar hanelerden bazıları kimi zaman "mal" olarak da adlandırılır. Bunlar ise görece daha az nüfuslu yerleşim yerlerinde ikamet eden ve birkaç aileden oluşan haneleri ayırt etmek için kullanılır. Neticede babikler, "mal" olarak da adlandırılabilen hanelerin yan yana gelmesiyle oluşan ekonomik, sosyal ve siyasal birliklerdir. Kendi içerisinde ve çevresindeki diğer babiklerle son derece karmaşık ilişki ağları ve hiyerarşileri söz konusudur. Tüm sosyal hareketliliğin temelinde ise bu babikler oluşturulan mal ya da haneler bulunur.¹²

⁹ Beğendik/Bêdarlıların Zaho gibi bugünkü Kuzey Irak sınırları içerisinde kalan kimi yerleşim alanlarıyla olan soy kütüksel bağlantılarının kolektif toplumsal hafızada canlılıkla yaşamasının ötesinde, 1980'li yıllara kadar bu bölgeyle ilişkilerin sürü kervancılığı gibi ekonomik faaliyetlerin yanı sıra aktif sosyal ilişkilerle de sürdürüldüğü belirtilmelidir.

¹⁰ Kürt topluluklar üzerine olan çalışmaların duayenlerinden sayılan antropolog Bruinessen'in aşiretin ve aşiret altı kategorilere dair tartışmalarını işlediği önemli yapıtı için bkz. Bruinessen, 1991.

¹¹ "Bent olmak" tabiri hem Kırmanclar tarafından hem de ağa soylu hane bireyleri tarafından bugün de kullanılmaktadır. Bent olmak, yaklaşık çeyrek yüzyıl öncesine değin hemen hemen tüm bir feodal dönem boyunca Kırmancların aşiretin dışsal ve içsel ekonomik, sosyal ve siyasal hayatının belirleyeni olan ağa soylu ailelerin ve zamanla dönemin sonlarına doğru Nakşî tarikatlarını temsil eden şeyh ya da seyit soylu ailelerin arasında oluşturdukları çıkar birliklerinin bugündeki bir yansıması olarak kullanılmaktadır. Günümüzdeki en önemli fark, ağaların veyahut seyit ya da şeyh soylu ailelerin yanı sıra babikler içerisinde öne çıkan kimi mal ya da hanelerin, geleneksel hukuku içerisinde hakkı olmasa da fiilen kendine bent hanelerle birlikte, siyasal çıkar grupları oluşturmaları ve bunları yönlendirmeleri olgusudur diyebiliriz.

¹² Beğendik/Bêdarlıların mevcut aşiret altı sosyal organizasyonları (babikleri) ve bu yapı içerisindeki iktisadi, sosyal ve siyasal hareketlilik; Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşayan aşiret toplulukları üzerine gerçekleştirilen antropoloji

3) Aşiretlerle ortak etno-kültürel kimlik kodlarını (aşiret, babik, mal ya da hane) paylaşmakla birlikte aşiret tipi örgütlenmenin, kan bağına dayalı kimliklenme alanının dışında tutulan; bu anlamda aşiretin iktisadi ve siyasi yükümlülüklerinin dışında kalan ve ayrı birer iktisadi, siyasi, sosyal merkezler olan, Nakşibendî Tarikatı'na bağlı "seyit" veya "şeyh" soylu aileler.

Tarikat ve Rehberler

Beğendik/Bêdar'da ve yörede gözlemlenen kültürel yapılar içerisinde, toplumsal yaşamdaki ekonomik, sosyal ve siyasal etkileri itibarıyla öne çıkan en önemli olgulardan birisi de kuşkusuz dinsel inanışlar, bunlarla ilgili kültürel kurumlar ve ciddi bir çeşitlilik arz eden dinsel toplumsal pratikler olarak ifade edilmelidir. Gündelik yaşam içerisindeki ekonomik, sosyal ve siyasal belirleyicilikleri bulunan ve aynı zamanda da Şafii Kürt toplulukların tarihsel geçmişlerine, buradan kalkınan köklü bir yaşam deneyimine ve toplumsal hafızaya sahip olan bu dinsel inanışları ve uygulamaları, birbirleriyle olan ilişkisi içerisinde iki önemli alt başlıkta değerlendirmek mümkün görünmektedir. Bunları, kutsal veyahut dinsel otoriteye sahip soy grupları ve aileler ile yöredeki yaygın isimlendirilişiyle "ziyaretler" olarak ifade edebileceğimiz kutsal mekân kültürleri olarak ayırt edebiliriz.

Beğendik/Bêdar'da ve yörede etkin olan Nakşibendî¹³ tarikatların, Şafii Kürtlerin dini yaşamında, tarihsel bir süreklilik içerisinde, son derece etkili

---

çalışmalarında işaret edilen "dallanan soy sistemi"ne (segmentary lineage system) göre örgütlenmeye son derece tipik bir örnek teşkil etmektedir. Genellikle dallanan soy sistemi tipinde görülen aşiret tipi toplumsal örgütlenme modellerinde, birlikteliklerini kan-bağı esasıyla açıklayan, bu dolayısıyla ortak bir atadan geldiklerine inanan ve benzer kültürel özellikler gösteren birden fazla alt soy grubunun yan yana geldiği görülür. Buna göre, söz konusu alt soy gruplarını birleştiren esas etmen babayanlı kan bağı esasının gerektirdiği bir iktisadi ve siyasi hiyerarşi değil, ilgili soy gruplarının iktisadi ve siyasi çıkar birliği temelinde oluşturdukları esnek, geçici eylem birlikleridir (Aydın ve Emiroğlu, 2003: 204). Bu tip soy örgütlenmelerindeki temel prensip ise alt soy gruplarının aynı aşiret bağı içerisindeki diğer alt soy gruplarından bağımsız hareket edebileceği ve fakat aşiret bağı içerisindeki diğer alt soy grupları herhangi bir tehditle karşı karşıya kaldığında da ortak hareket etmek durumunda olmalarıdır. Bu bakımdan, dallanan soy tipi bir sosyal organizasyona tabi alt soy gruplarında sürekli bir hareketlilik, mekânsal olarak başka gruplarla iç içe geçme ve hatta aidiyet değiştirme gibi önemli kültürel süreçler içerisinde izlenebilir (Eickelmann, 1989: 131 - 138).

¹³ Nakşibendîlik, Abdulhalik-ıl Gûjdevani tarafından sistemleştirilen ve Muhammed Bahauddin Şah-ı Nakşibendî'nin isim babası olduğu bir İslam dini tarikatı olarak, Güney-Doğu Asya ve Çin'den Hint Altkıtası yoluyla Anadolu, Ortadoğu, Kuzey

roller üstlenmiş olduğu hemen ifade edilmelidir. Nakşî tarikatlar, yörede gerek İslam'ı tarikat yolunda öğrenmek isteyenler için gerekse de tarikatlara bağlı cemaatlerin sosyo-politik ve ekonomik gündelik yaşamlarının sürekliliğinin sağlanması için faal haldedirler. Kuşkusuz yaşanmakta olan toplumsal değişim, tarikatları da etkilemekte ve onlar da çeşitli uyum ya da çatışma pratikleri üretmektedirler. “Seyda”, “pir”, “şeyh”, “sofi” ve “melle” gibi hem tarikatla, hem halk inançlarıyla hem de resmi dinsel otoritelerle ilişkili dinsel statüler arasında çok yönlü, tarihsel ve derinlikli bağıntılar da dikkati çekmektedir.

Tarikatlarla ve tarikatlara önderlik edenlerle ilgili tartışmalarda, tarikatların içerisine yerleştikleri kültürlerin özgünlükleri uyarınca farklı kavramlaştırmalara gidilebildiği görülmektedir. Atay (2011: 45 - 51), çalışmasında “mürşid”, “halife”, “şeyh”, “pir”, ve “veli” gibi kavramların tasavvufî teamüllerin dışındaki kullanımına dikkat çekerken, Arapça kökenli “şeyh” ve Farsça kökenli “pir” kelimelerinin “ihtiyar” anlamına gelmekte olup, tarikat içerisindeki liderlik konumunu tanımlamak için kullanıldığını; mürşidliğin ise “eğitmenlik” niteliğine haiz tarikat ehline dair bir vasıf olduğunu; veliliğin de “manevi yolculuğunda zorunlu bütün aşamaları tamamlamış ve en yüksek olgunluk mertebesine ulaşmış sufiye verilen isim” olduğunu ifade eder. Bu tarikat hiyerarşisi dışında bir kategori olan seydaların sahip olduğu kutsiyetin önemi ise bu sülalelerin, kan bağı yoluyla, İslam peygamberiyle kurmuş oldukları akrabalık ilişkisinden ileri gelir. Seydalık, Beğendik'te ve yörede de aynı içerikle kullanımdadır.¹⁴

Afrika ve Balkan gibi İslam'ın tarihsel olarak da yayıldığı topraklara yayılmıştır. Tarikat, geçtiğimiz yüzyıl içerisinde de Batılı toplumlara doğru genişleme imkânları bularak, küreselleşen dünyanın dini bir figürü olarak bugün de canlılıkla yaşamaktadır diyebiliriz. Türkiye'de de son derece etkili bir ekonomik, sosyal ve siyasi bir konumda olan tarikat ve tarikat içerisinde ayrı şeyh soylarına bağlı alt ekoller, gündelik toplumsal yaşam içerisinde de etkilidir. Bilhassa Kürt topluluklar içerisinde etkili olan tarikat, Seydalar, şeyhler ve pirlere vasıtasıyla Kırmanc kitlelerin dini yaşantısını ve bununla ilintili olarak ekonomik ve sosyal pratiklerini yönlendirici bir aktör olarak yaşamaktadır. Tarikatın gerek Batı toplumları içerisindeki yerini, burada kendisini yeniden üretme biçimlerini gerekse tarikatla ilgili en temel bilgileri antropolojik bir perspektifle ve uzun süreli bir alan çalışması deneyimlerine yaslanarak ayrıntılı biçimde ele alan, konusu açısından önemli ve yol gösterici bir çalışma için bkz. Atay, 2011. Yine hem tarikatın tarihçesi hem de özellikle Kürt toplulukların dünden bugüne tarihsel süreçleri içerisinde üstlendikleri ekonomik, sosyal, siyasal roller için mutlaka bkz. Bruniessen, 1991 ve 1992.

¹⁴ Tüm Kürt coğrafyasına yayılmış durumda olan Seydaların/Seyit ailelerinin, tasavvufla ilişkili birçok tarikat örgütlenmesiyle de iç içe geçmiş olduğu ve aynı zamanda da Sünni İslam'dan önemli ölçülerde ayrılmış durumda olan Alevi Kürt

Seydalar, aşağıda değerlendireceğimiz diğer dini statülerden, Peygamber soyunun doğrudan temsilcileri olması niteliğiyle, bütünlüklü olarak farklı olarak kodlanır ve ayrı tutulur. Beğendik'te doğrudan Seydalık sıfatı taşıyan bir soy grubu bulunmamakla birlikte, Pervari'ye bağlı Berûk Köyü'nde "Seyyidlerin" yaşadığı ifade edilmiştir. Ancak, Beğendik'in Seyda sıfatı taşıyan dinsel bir otoriteyle olan irtibatı ise birkaç yıl öncesinde vefat eden ve yörede saygın bir ünü bulunan Şeyh Müşşerref üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Yörede, Seydaların haricindeki diğer tüm dinsel otoritelerin; tasavvufi tarikatlar silsileleri içerisindeki derecelerine, bu soy gruplarıyla olan ilişkilerine ve bu sıfatlardan herhangi birisini taşıyan ilgili aktörün, toplulukça kabul edilen kutsiyet derecesine göre değişken bir anlama sahip olduğu ileri sürülebilir. Tasavvufla ilgili antropolojik çalışmalarda Pirlük makamının, sahip olduğu dinsel roller itibarıyla, tarikat içerisindeki "Mürşidlik" ve "Şeyhlik" statüleriyle kimi zaman eşdeğer anlamlar kazandığı da tartışılmaktadır (Atay, 2011; 45 – 51). Bu bağlamda yöredeki Pirlük kurumunun, daha ziyade, Allah'ı seven, dost edinen ve O'nun tarafından dost edinilen; kerametleriyle bu mertebeye ulaştığı kabul edilen "velilik" makamıyla (Ocak, 1997; 1 - 18) eşdeğer bir kullanımı olduğu ileri sürülebilir. Beğendik'te, dünyevi hayata değil ancak batın âlemde olmasına karşın dünya hayatındaki rollerini kerametleriyle sürdüren kutsal kişiler için Pirlük kavramının kullanılmakta olduğu gözlemlenmiştir:

"Önce Pirlükler, sonra Şihlar gelir. Şimdi, Muhammed'i görene sahabi denir. Pir de Sahabi'den sonra gelen, onları görenlerdir. Şeyh ise Medrese eğitimi görmüş, okumuş olan kişidir." (Alan Notları: 07.03.2010 – Beğendik/Bêdar) Beğendik/Bêdar'ın Pirlüklerle olan ilişkisinin ise kolektif toplumsal hafızada, beldenin kozmolojisiyle doğrudan ilişkili olarak ortaya çıktığı görülür: "Pirê Bâll Arabistan'dan gelmiş biridir. Biz Sahabeleri gören kişilere Tabîî deriz. Pirê Bâll de Tabîî'i dir. O buraya geldiğinde buralar hep İzidi'ydi. Savaş zamanıydı, onların zamanı harp zamanıydı. Pirê Bâll'in kendisi de savaşçı biriymiş. Pirê Bâll'i ziyaretine her yerden gelen oluyor. Şimdiki caminin yeri aslında onun oturma yeriydi." (Alan Notları: 18.04.2010 – Beğendik/Bêdar)

---

topluluklarında da var olduğu görülür. Sünni Kürt topluluklar ile Alevi Kürt topluluklar açısından karşılaştırma için bkz. Bruniessen, 1992; Gezic, 2004 ve Gültekin, 2010.

Şeyh ise Kürt aşiret hayatı içerisinde, dini statüsü ve rolleriyle olduğu kadar, politik rolüyle de aşiretler yahut aşiret içi soy grupları arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerde belirleyici bir konumu olan, gündelik yaşamın önemli bir bileşenidir (Ebinç, 2008). Bilhassa Şafii Kürt toplulukların genelinde görülen bu durumun, günümüzde, Beğendik ve yöresi için de geçerliliğini korumaya devam ettiği rahatlıkla ifade edilebilir. Günümüzdeki etki alanlarını, devletin yanı sıra, bilhassa şehirlerde, birçok farklı siyasal güç merkezleriyle de paylaşmak durumunda kalan Nakşibendî tarikatlarının, kırsal alanlarda ise daha etkili oldukları ifade edilebilir. Yakın zaman öncesinde vefat eden ve Beğendik'in de dâhil olduğu yörede bilhassa itibar edilen Şeyh Müşerref, bu duruma uygun bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca tasavvuf inancında, tarikat içerisinde Şeyh, (yöredeki yaygın telaffuzuyla da Şih) kendisine bağlanan kişileri eğiten mutasavvıftır. Tarikatta şeyhe bağlanan öğrencilere ise Sufi denir. Beğendik'te ve yöredeki adlandırması ise Sofî'dir.

Molla ya da yöredeki yaygın telaffuzuyla Melle, tarikat eğitimi almış ve köylerde imamlık görevini sürdüren Kırmanclara verilen genel bir isimlendirmedir. Mellenin sahip olduğu en belirgin toplumsal özelliğin ise sahip olduğu toplumsal statü ve rollerinin, ağlardan, seydalardan ve şeyhlerden ayrı olarak, Kırmancların sosyal dünyası içerisinde gerçekleşmesi ve yine Kırmanclar tarafından da böyle kabul ediliyor olmasından ileri geldiği ifade edilebilir. Bu anlamıyla melle, sahip olduğu dinsel statü itibarıyla, topluluk içerisinde belirli bir saygı ve ayrıcalık edinmiş olmakla birlikte; sahip olduğu aşiret kimliği ile de yine kendi aşireti içerisindeki siyasal, sosyal ve ekonomik süreçlerde sergilediği performansın onay derecesine göre "topluluk içinde" değerlendirilmekte veya taraflaştırılarak dışlanabilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra yörede en az dünyevi hayat içerisindeki temsilcileriyle birlikte yaşayan dinsellik kadar, halk inanışları içerisindeki özgün varlığıyla etkinliğini sürdüren kutsal mekân inanmalarının da kendi hiyerarşisi, kuralları ve ritüelleriyle birlikte çarpıcı bir şekilde var olduğunu görürüz.

Beğendik/Bêdar'da Kutsal Mekân Kültleri

Beğendik/Bêdar'da ve yörede olduğu kadar gerek bölgede gerekse Türkiye genelinde, kitabi dinselliğin ve bununla ilgili devlet denetiminde kurumsallaşmış dinsel uygulamaların yanı sıra toplumsal yaşayış içerisinde etkin olan bir diğer olgu da kuşkusuz halk inanışları içerisinde değerlendirilebileceğimiz kutsal mekânlara dair inanışlar ve yine bunlarla

ilgili birtakım ritüellerdir. Her yöreye ve yereldeki mevcut inanışa özgü biçim ve içerik kazanabilen bu tip inanmaların, Beğendik/Bêdar'da ve yörede, toplumsal yaşayış içerisinde canlılıkla yaşatılmakta olduğu ve önemli bir yer işgal ettiği gözlemlenmiştir.¹⁵

Arapça'da "ziyaret eden" anlamına gelen "Zair" kelimesinden türetilen ve Türkiye genelinde yaygınlıkla kullanılan "Ziyaret" (TDK Sözlüğü, "Ziyaret"), kutsal bir mekânı belirli dinsel amaçlar için görmeye gitme ve çeşitli dinsel pratikleri uygulama anlamı içerisinde; yörede konuşulan Kürtçe'de de benzer içerikte kullanılmaktadır. Bu anlamda, Türkiye'nin birçok bölgesinde görülebileceği üzere, Beğendik/Bêdar'da da sahip oldukları farklı biçimsel nitelikleri, topluluklar üzerinde değişen derecelerdeki etkileri, büyüsel özellikleri ve bunlara eşlik eden son derece ilgi çekici söylenceleri, ritüelleri olan birçok ziyaretten bahsedebiliriz.

Bölgenin kırsal kesimlerindeki ilçe, belde, köy ve mezralarda yerleşim birimleri içerisinde; yerleşim birimleri etrafında; tarım alanları içerisinde ya da civarında; yayla alanları gibi mevsimlik yerleşim alanlarında ve etrafında; yerleşim birimleri arasındaki araba yolları ya da patikalar gibi güzergâhlarda sıklıkla rastlanan ziyaretler açısından Beğendik/Bêdar, yine kendine özgü bir farkla ayrılmaktadır. Beğendik/Bêdar, civar yerleşim birimleri içerisinde, en geniş kutsal mekân alanına sahip tek yer olma özelliği taşımaktadır.

Müküs Çayı'nın kuzey yamacındaki Gazi Mahallesi'nde bulunan ve eski medresenin yerine yaptırılan caminin bulunduğu yerden itibaren, etrafına örülen üzeri tel örgülü taş duvarla mahalleden ayrılan ve yaklaşık olarak 500 dönümlük bir araziye kaplayan bir alan, Beğendik/Bêdarlılarca kutsal olarak kabul edilmektedir (Bkz. Fotoğraf no 1). Müküs Çayı üzerinde düzlük bir yükselti olan bu alanın güney ucunda ise Beğendik/Bêdar Karakolu bulunmaktadır. Şexe Kal'in (aşağıda değinilmektedir) türbesinin ve karakolun bulunduğu yükseltinin alt yamaçlarında kalan alanın da bu büyük kutsal mekâna dâhil olduğu ancak alanın geçtiğimiz yıllarda yapılan çevre düzenlemeleri sırasında, karakolu Beğendik/Bêdar'a bağlayan patikayı bu alanlardan kurtarmak amacıyla, ayrıca bir duvarla geri kalan alandan ayrıldığı görülmüştür. Bunun sonucunda, etrafı tel örgülü örme duvarla çevrili, içerisinde mezarlıkların ve ziyaretlerin bulunduğu iki kutsal alan

¹⁵ Halk İslam'ı inanmaları ve ritüelleri içerisinde değerlendirilebilecek olan kutsal mekân inançlarının Alevi Kürtler içerisindeki farklı tezahürleri ile Sünni-Hanefi ve Alevi Kürt topluluklardaki karşılaştırmalı tartışmaları için bkz. Gültekin 2004; 2005 ve 2010. Ayrıca kutsal mekân inançları bağlamında değerlendirilebilecek olan İslam öncesi kimi inanç biçimleri ile ilk tasavvufi tarikatların ilişkileri ve Halk İslam'ına olan etkileri için bkz. Ocak, 2002.

ortaya çıkmış durumdadır. Her ikisi de aynı zamanda Beğendik/Bêdar'ın ve çevre yerleşimlerin mezarlıkları olarak da kullanılan¹⁶ bu alanlardan daha büyük durumda olanı içerisinde iki önemli ziyaret barındırmaktadır. Bu ziyaretlerin en önemli özelliği, belirli bir şahsa ait olmalarına karşın, üzerlerinde herhangi bir türbe yahut üstü açık mezar bulundurmamışlardır. Beğendik/Bêdar içerisinde ve yakın çevresinde sosyo-dinsel yaşamda canlı şekilde yaşatılan bu ziyaretleri şöyle değerlendirebiliriz:

Pire Bal (Pir Bal) (Bkz. Fotoğraf no 2)

Pire Bal, kolektif toplumsal hafıza içerisinde yaşatılan söylencesine göre, Beğendik/Bêdar'ı Müslüman yerleşimcilere açan ve döneminde, bölgenin Müslümanlaşmasını sağlamış, tabiiyetindeki Kırmanclarla birlikte Beğendik/Bêdar'a yerleşmiş, sahabeleri gören tabilerdendir. Bölgenin Müslümanlaşması için savaş vermiş ve çoğu kaynak kişiye göre de bu uğurda “şehit” olmuştur.

Birçok kaynak kişi, Pire Bal'in evinin, eski “ziyaret camii”nin (Şexe Kal'in medresesini inşa ettiği yer) bulunduğu yerde olduğunu ve buradan akan suyla Pire Bal'in ölümünden sonra yıkandığını ve şimdiki yerine defnedildiğini aktarmıştır. Pire Bal'in mezarı olarak kabul edilen ziyaret, büyük olan kutsal alan içerisinde, Beğendik/Bêdar'a bakan yamaçta bulunmaktadır. Aşağı Mahalle de dâhil olmak üzere Beğendik/Bêdar'ın her yerinden görülebilen ziyaretin, geçmişten günümüze, gerek Beğendik/Bêdar'ın tanıklık ettiği önemli tarihsel süreçlerde gerekse önemli dini gün ve haftalarda gösterdiği çeşitli “kerametlerle” Beğendik/Bêdar'ın toplumsal ve dini yaşantısında “aktif durumda” olduğu anlaşılmaktadır.

Ziyaret, yaklaşık olarak 2.5 – 3 m. yarı çapında, daire şeklinde örülü, yerden yaklaşık olarak bir metre yüksekliğindeki örme bir taş duvarla çevrilidir. Örme duvarın doğuya bakan kısmında, tahtadan bir giriş kapısı bulunur. Daire içerisinde kalan alanda ise yazısız mezar taşlarını anımsatan iri kayalar olmakla birlikte birkaç yaşlı meşe ağacı dışında, dikkati çeken herhangi maddi bir kültür ürünü bulunmamaktadır. Gerek taş duvar gerekse

¹⁶ Beğendik/Bêdar'da ve çevresindeki dik ve kayalık coğrafi yapının, bazı küçük yerleşimler açısından ilerleyen tarihsel süreçler içerisinde işlenebilir tarım arazilerinin korunması sorununu ortaya çıkarmış olduğu görülmektedir. Beğendik çevresindeki kimi mezra ve köylerin, cenazelerini, Beğendik/Bêdar'ın sahip olduğu bu büyük alana defnetmeleri ve bu durumu “uygun yer yokluğu” ile açıklamaları bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Yanı sıra ilgili kutsal alanların sahip oldukları ziyaretlerin ve Şexe Kal'in türbesinin varlığının vefat eden kişilerin lehine bir kutsiyet taşıdıkları inancının da bu uygulamanın bir başka gerekçesi olarak ifade edildiği belirtilmelidir.

daire içerisinde kalan ağaçlar, kuru dallar, kaya, taş, toprak gibi doğal objelerin hepsi Pire Bal'ın kutsiyetiyle yüklüdür.

Pire Bal, bilhassa Beğendik/Bêdarlı kadınlar tarafından her “Cuma gecesi” (Perşembeyi Cumaya bağlayan akşam) ziyaret edilir. Genellikle içeri girilmeden kapı önünde yahut ziyaretçiler kalabalık ise taş çeperin herhangi bir yerinde oturularak Kur'an yahut çeşitli dualar okunur. Pire Bal'i dışarıdan ziyaret edenler de aynı şekilde ibadette bulunurlar. Kimi ziyaretçiler ise taş çeperin içerisinde kuru dal, taş yahut kum olarak götürürler.

Şih Zeni (Şeyh Zeni) (Bkz. Fotoğraf no 3)

Şih Zeni, Pire Bal ziyaretinin yaklaşık 15 – 20 m. doğusunda, yükseltinin düzlük alanında yer alan bir başka ziyaret yeridir.

Beğendik/Bêdar'da Şih Zeni'yle ilgili olarak Şexe Kal veyahut Pire Bal'de olduğu üzere ayırt edici özellikleri olan bir söylence derlenmemiştir. Hakkındaki yaygın kanı, onun da Pire Bal gibi bir tabi olduğu ve onunla birlikte yörenin Müslümanlaşması için savaş verirken şehit düşen bir başka veli olduğu yönündedir. Şih Zeni ziyaretinin, Şexe Kal ve Pire Bal kadar, Beğendik/Bêdar dışında da popüler olmadığı ve ziyaretçilerinin genellikle Beğendik/Bêdarlılardan oluştuğu ifade edilmelidir.

Şih Zeni ziyareti de Pire Bal gibi, yerden yaklaşık bir metre yüksekliğinde örme taş duvarla çevrilidir. Ziyaretin herhangi bir girişi bulunmamaktadır. Ziyaretin içerisinde ise yaşlı meşe ağaçları dışında dikkati çeken bir maddi yahut doğal obje yoktur. Şih Zeni ve Pire Bal ziyaretlerinde, ortak olarak, ağaç dallarına bağlı çaputların yanı sıra, taş çepere iliştirilmiş bez beşikler ve taşların arasına sıkıştırılmış yazmalar dikkati çeker. Bu uygulamaların, Beğendik/Bêdarlı genç kadınların doğum ve evlilik gibi süreçlerinde gerçekleştirdikleri birtakım ritüellerin kalıntıları oldukları anlaşılmaktadır.

Şexe Kal (Yaşlı Şeyh) (Bkz. Fotoğraf no 4)

Şexe Kal, Beğendik/Bêdar ve yöresinde, türbesi olan ve kimliği, yaşayan akrabalarınca temsil edilen “şeyh türbesi” ziyaretlerinden birisi olma özelliğiyle ayırt edilebilir.

Müküs Çayı'nın kuzey yamacında, Beğendik/Bêdar Karakolunun alt kısmında kalan, etrafı örme duvar ve tel örgülerle çevrili ikinci kutsal alan içerisinde yer almaktadır. Kümbet şeklinde inşa edilmiş, betonarme bir anıt mezar şeklinde olan Şexe Kal ziyaretinin güney batı yönünde demir bir kapısı bulunur.

Perşembe akşamlarında veyahut önemli dini gün ve haftalarda akrabalarınca açılan kapıda, diğer ziyaretlerde olduğu üzere burada da ziyaretçilerce çeşitli dualar okunur. Ancak Şexe Kal ziyaretinde, diğerlerinde olduğu üzere büyüsel pratiklere pek rastlanmaz.

Ziyaret Camii - Ziyarete Germav (Sıcak Su Ziyareti)

Ziyaret Camii, Beğendik/Bêdar'deki en ilgi çekici kutsal mekân inanışlarından birisidir. Ziyaret Camii, Gazi Mahallesi'nde bulunan ve Şexe Kal'in soyundan olan Selçuk hanesi reisinin Belediye Başkanlığı döneminde inşa ettirdiği bugünkü betonarme caminin yerinde bulunan tarihi medreseye verilen bir isimdir. Günümüzde bu camiden geriye bir şey kalmamıştır ancak 1980'li yıllarda yıkılan camiiyle ilgili anlatılar son derece canlıdır.

Şexe Kal'in medresesini ve mescidini kurduğu bu yerin, çok daha eski tarihlerden itibaren belirli bir kutsallıkla ilişkilendirdiğini düşündürten veriler kuvvetle mevcuttur. Bununla birlikte, söz konusu kutsiyetin günümüzde de devam ettiğini söylemek mümkün görünmektedir. Pire Bal'den itibaren, farklı tarihsel kesitlere gönderme yapan tüm anlatılarda, ilgili mekânın "su"yla ilişkili bir kutsiyeti dikkati çekmektedir. Zira Ziyaret Camii'nin bulunduğu yerin bir diğer adı da "Ziyarete Germav"dır. Yani Türkçe çevirisiyle söyleyecek olursak: "Sıcak Su Ziyareti".

İlgili mekânda, çok eski tarihi dönemlerden itibaren küçük bir kanal ve havuz vasıtasıyla ıslah edilmiş termal su kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Pire Bal'ın ölümünün ardından yıkıldığı yer olarak tarif edilen Germav, bu işlemin ardından kutsiyet kazanarak Ziyarete Germav olmuştur. Bu tarihten itibaren de günümüze değin uzanan tüm tarihsel süreçleri ve bunları temsil edecek şekilde üzerine inşa olunan tüm yapıları kapsayan, onlarla iç içe geçen bir dizi inanış görülmüştür. Beğendik/Bêdar'da, Ziyarete Germav üzerine inşa edilen eski cami ile hemen yanına kurulan Şexe Kal'in medresesi ve mescidine dair, söz konusu kaynak suyla ilgili birçok inanma ve büyüsel pratik ortaya çıkmıştır. Günümüzde de daha ziyade sağaltıcı özellikleriyle tanınan söz konusu ziyaret, değişen kimi uygulamalarıyla birlikte canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. 14 yıl önce inşa edilen caminin alt katında genişçe bir abdesthane bulunmaktadır. Abdesthanenin bir bölümü ise söz konusu su kaynağının depolandığı havuza ayrılmıştır. Ayrı bir oda şeklinde dizayn edilen havuzun bulunduğu yere ancak müezzinde¹⁷ bulunan

¹⁷ Beğendik'te "müezzin" olarak tabir edilen dinsel statünün ve bu statü sahiplerine geçmişten günümüze yüklenen toplumsal rollerin, ziyaret inanışlarıyla yakından ilintili olduğu düşünülebilir. Günümüzde de devam ettirilmekte olan bu uygulamanın, aslında, bir tür "ziyaret bekçiliği" olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

bir anahtar vasıtasıyla girilebilmekte ve ibadet edilebilmektedir. (Bkz. Fotoğraf no 5)

Ziyarete Sere Kis (Kis'in Başı Ziyareti) (Bkz. Fotoğraf no 7)

Ziyarete Sere Kis, Beğendik/Bêdar'ın kuzey doğusundaki yükseltilerde yer alan ve aynı zamanda da Beğendik/Bêdar içerisinde, Müküs Çayı üzerindeki köprü'nün hemen yanında bulunan bir başka ziyaret olan Ziyaretê Germavi ile ilişkili olan bir kutsal mekândır.

Ziyarete Sere Kis, gerek söylencesi gerek ritüelleri ve gerekse etrafında örülen inanmalar açısından, yörede, İslam öncesi inanç biçimlerinin etkinlikle gözlemlendiği kutsal mekân inanışlarına son derece özgün bir örnek olarak dikkati çekmektedir.

Ziyarete Sere Kis Beğendik/Bêdar'ın kuzeydoğusunda, Beğendik/Bêdarlılar'a ait yaylalara uzanan patika bir yol üzerinde bulunmaktadır. Ziyaretê Serê Kis, etrafı, yerden yaklaşık 1 m yükseklikte örme taş duvarla çevrili ve Şih Zeni Ziyareti gibi, taş çeperinde kapısı olmayan bir ziyaret yeridir. Çeperin içerisindeki toprak seviyesi, normal zeminden 1 m. kadar yüksek olup, taş çeperin seviyesine oldukça yakındır. Taş çeper içerisinde kalan alanda ise herhangi bir mezar bulunmamaktadır. Bu kutsal alanın yukarısında, kuzey tarafında, yaklaşık 100 metre ilerisinde yere gömülü bir su havuzu bulunmaktadır. Havuza, Beğendik/Bêdarlılarca, Serhincê Ave (Kutsal Su sarnıcı/kaynağı) denmektedir.

Müezzin, Beğendikli bir köylüdür. Mezarlıklarının ve ziyaretlerin, caminin bakımı ile imamın yokluğunda cemaate namaz kıldırmanın ötesinde, esas görevi, vefat eden kişilerin yakınlarının ödediği belirli bir miktarda nakit para yahut verdikleri gıda ürünleri karşılığında her gün belirli sayıda dua okumak olduğu söylenebilir (Bkz. Fotoğraf no 6). Son 12 yıldır müezzinlik yapmakta olan kaynak kişi, hava koşullarının kötü olduğu durumlarda bazen duaları ertesine güne sarkıtacağı veyahut da talebe göre, isteyen kişilerin evlerine giderek, ölen hane üyeleri için evde dua okuduğunu da ifade etmiştir. Müezzin, dışarıdan Beğendik'e ziyarete gelenlere de eşlik etmekte ve bu hizmetinin karşılığını da kesilen kurban üzerinden almaktadır. Müezzin'le ilgili dikkat çekici bir diğer uygulama da Ziyarete gelenlerden bazılarının kurbanlıklarını veyahut adaklarını Müezzin'e emanet etmeleridir. Bu uygulamaya göre, çeşitli dileklerde ve istemlerde bulunan ziyaretçiler, kurbanlarını yahut belirli bir miktar buğday gibi gıda türü sunularını, Müezzin'e emanet etmekte ve istemleri yahut beklentileri kabul olduğunda, Müezzin'e haber ulaştırarak, emanet etmiş oldukları, canlı veyahut cansız sunularını, gerekli ritüeller yerine getirilerek fakirlere dağıtılmasını istemektedirler. Beğendik'te ilgili kutsal mekânlar zikredilerek adanan bu kurbanlar, kaynak kişilere göre, mutlak surette yine bu mekânlarda kesilmek veyahut dağıtılmak durumundadırlar.

Serhincê Ave, içerisine merdivenle inilen ve toprak yüzeyle olan temasını sadece bu giriş kısmının oluşturduğu, yaklaşık 2 – 3 m²’lik, yere gömülü, kümbet şeklinde, örme duvar yapılı bir tür su sarnıcıdır (Bkz. Fotoğraf no 8). Serhincê Ave’nin giriş kısmının sağ tarafında, geniş ve büyük taşlardan oluşturulan bir namazgâh da bulunmaktadır. Serhincê Ave’den temin edilen suyla abdest alınmakta ve bu alanda namaz kılınmaktadır. Serhincê Ave içerisindeki su, aynı zamanda içme suyu olarak da kullanılmakta ve bu patikayı kullanan Beğendik/Bêdarlılarca ilgi görmektedir.

Ziyaretê Serê Kîs’in yakınında bulunan ve yeraltında kalan ilgili su havuzunun da çoğunlukla caydırıcı nitelikte bir takım mistik özellikleri olduğuna inanılmaktadır. Ekseriyetle suyu kullanmaya gelen “kötü niyetli kişilere” karşı, Serhincê Ave’nin, “ölü veya kefenli bebek, yılan” vb. gibi canlı, cansız varlıklar “gösterdiği” aktarılmakta ve özellikle bu alanda herhangi bir uygunsuz davranışta bulunanların “kör olduğu” ifade edilmektedir. Yanı sıra Serhincê Ave’nin, suyunu kirletenleri “çıldırttığı” ve bu durumun da ancak yine bu kişilerin “gelip özür dilemeleri” koşuluyla ortadan kaldırdığı aktarılmıştır. Serhincê Ave içerisinde bulunan su, ziyaretçilerce depolanarak götürülebilmekte, dağıtılabilmekte ve kullanılabilir. Serhincê Ave’nin suyunun, sağaltıcı bir takım güçleri olduğuna da inanılmaktadır. Öte yandan Ziyaretê Serê Kîs’ten, yine diğer çoğu ziyaret yerinden farklı olarak, dal parçası, taş parçası, toprağında yetişen bitki vb. herhangi bir şey alınmamaktadır. Çeşitli sağaltma pratikleri olmakla birlikte (hastalıklı bölgeye taş sürme vb.); Pire Bal ve Şexe Kal gibi örneklerde olduğu üzere taş alma, toprak yeme gibi pratiklerin bu ziyaret için tabu (yapılması yasak olan davranış) kabul edildiği anlaşılmaktadır. Zira Ziyaretê Serê Kîs’ten alınacak parçaların, kişiyi kör edeceği inancı hâkimdir.

Ziyaretê Serê Kîs, Beğendik/Bêdarlılar tarafından ekseriyetle Pazartesi günleri ziyaret edilmektedir. Ziyarete yaklaşıldığı zaman, Fatıha suresi okunmaya başlanır ve ziyarete böylelikle yaklaşılr. Aksi durumda, ziyaretin, kişiye bir zararı dokunacağı inancı hâkimdir. Gerekli şekilde yaklaşıldıktan sonra taş çeper genellikle üç kez öpülür. Her defasında alın da çepere değdirilir. Ardından dilekler ifade edilir. Taş çeper üzerinde, Beğendik/Bêdar’daki benzer nitelikteki ziyaretlerde de görüldüğü üzere, ağaç dallarından yapıma beşikler (Çincil), bağlanmış çaputlar görmek mümkündür. Kimi zaman, çeperde bulunan taş parçaları, hastalıklı bölgelere sürülür. Ancak kesinlikle alınmaz.

Ziyarete ekseriyetle horoz kurban edilir. Bunun yanı sıra oğlak da kurban edilmektedir. Kurban, ziyaretin yanında kesilir, köyde pişirilir ve

pişirilen kurban eti ekmeğin arasına konularak köylüye dağıtılır. Kurban sahibi, kurbanından bir parça alabilir. Ziyaretê Serê Kîs'te kurbanlar mutlak surette erkekler tarafından kesilmelidir.

Ziyaretê Serê Kîs'teki bir diğer çarpıcı uygulama ise ziyaretten, ziyaretçilerin “sırtlarını dönerek ayrılmamaları” kuralıdır. Ziyaretçiler, Ziyaretê Serê Kîs gözden kaybolana dek geriye doğru adım atarak yahut yan dönerek çekilmektedirler. Ziyaretê Serê Kîs, Beğendik/Bêdar içerisinde bulunan ve Müküs Çayı üzerindeki köprünün hemen yanındaki Ziyaretê Germavî ile doğrudan ilişkili bir kutsal mekândır.

Ziyaretê Germavî (Sıcak Su Ziyareti)

Ziyaretê Germavî, Ziyaretê Serê Kîs'in “nöbet tuttuğu yer” olarak tanımlanmakta olduğu ve buna uyarlı ritüellerle birlikte Beğendik/Bêdarlıların sosyal-dini yaşantısında canlı bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Beğendik/Bêdarlılar, Ziyaretê Germavî'yi Çarşamba günleri ziyaret etmektedirler. Ziyarete gidilirken, ziyaretçiler, “*1 yumurta, bir avuç pirinç, bir miktar arpa ve ekme*” götürmekte ve ziyarete bırakılmaktadırlar. Yumurta, pirinç ve ekme, Ziyaretê Serê Kîs için; arpa ise Ziyaretê Serê Kîs'in atı için bırakılmaktadır. Ziyaretê Germavî, Ziyaretê Serê Kîs'in Beğendik/Bêdar'teki bir tür temsilidir.

Pîrê Muru Feran (Kötü Ruhların/Yaratıkların Piri) (Bkz. Fotoğraf no 9)

Pîrê Muru Feran, Ziyaretê Serê Kîs'in güneyinde, yaklaşık olarak 100 – 150 m. mesafede bulunan ve yine Ziyaretê Serê Kîs'le ilişkilendirilen bir başka ziyaret yeridir. Ancak bu alanın, Beğendik/Bêdar'da ve Beğendik/Bêdar'ın civarında karşılaşılan diğer kutsal alanlardan, kendi kategorisinde, “ötekini” yani “kötüyü” temsil etmesiyle ayrılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Pîrê Muru Feran, Ziyaretê Serê Kîs tarafından öldürüldüğüne inanılan ve doğaüstü güçlere sahip bir tür yaratıktır. Beğendik/Bêdarlılarca “cadı, yaratık, canavar, hayalet” vb. kavramlarla karşılanan Pîrê Muru Feran'ın “insan yiyen ve bir mağarada yaşayan” bir varlık olduğuna inanılmaktadır. Ziyaretê Serê Kîs'in Pîrê Muru Feran'ı öldürdüğüne inanılan yerde, ziyaretçilerin attıkları taşlardan oluşmuş bir yığıntı bulunmaktadır. Ziyaretçiler, Beğendik/Bêdar'a dönüş yolu üzerinde bulunan bu alana geldiklerinde, “Lanet u Xwedê te be” (“Allah'ın laneti üzerine olsun” – Anlam çevirisi) denmekte ve taş atılmaktadır. Kimi ziyaretçilerin, uygulama sırasında tükürdükleri de gözlemlenmiştir.

Pîrê Muru Feran'ın en çok dikkati çeken özelliği ise “şeytani” bir varlık olarak görülmesine karşın “Pirlik” sıfatı taşıyor oluşudur. Bu durum, Pirlik makamının, dünyevi hayata müdahil olarak varlığını sürdüren “velilik” kategorisiyle ilişkilendirilerek açıklanabilir görünmektedir. Yörenin İslamlaşmasını sağlayan, çeşitli tarihsel süreçlerde atlı askerler şeklinde görünerek insanları koruyan ve zaman zaman keramet gösterilerinde bulunan pirlerin; Pîrê Muru Feran örneğindeki gibi; halk dini kozmolojisi içerisindeki “öteki melekleri” canlandıran işlevleriyle, Halk İslam'ı içerisindeki uyarlanma biçimleri olarak da düşünülebilir.¹⁸

Ziyarete Seregir Berê Stune (Tepebaşı Ziyareti) (Bkz. Fotoğraf no 10)

Beğendikliler tarafından Ziyaretê Serêgir Berê Stune olarak adlandırılan ziyaret, Botan Çayı Kenarında bulunan tarlaların güneye doğru azaldığı bir mevkidedir. Berê Stune olarak yerel mevki isimlendirmesiyle adlandırılan mıntıka içerisinde, bulunan Serêgir (Türkçe kelime çevirisiyle: Tepebaşı) Ziyareti'nin, ilgili mıntıkanın, yamaç kısımlarını oluşturduğu yükseltide Hespîk (Kürtçe'de “hesp”, Türkçe'de “at” anlamına gelmektedir) olarak isimlendirilen bir başka mıntıkadaki “taştan at ve kılıç izi” ile ilişkili bir söylenceye sahip olduğu anlaşılmıştır. Buna göre Berê Stune, ilgili mıntıkada bulunan tarlalar içerisindeki dik bir kayalığa verilen isimdir. Söylencesine göre, Ziyaretê Serêgir, “düşmanlarla olan savaşında, Hespik mevkiinde yaralanan ve Bere Stune'de şehit düşen bir tabi'dir.” Bu ziyaretin tarım arazileri içerisinde yer almasının dışında, bir diğer özelliği de ziyaretin bulunduğu yerin etrafındaki tarım arazileri sahiplerinin dışında Beğendik/Bêdarlılarca ziyaret edilmemesi olduğu ifade edilebilir.

Seregir Bere Stune Ziyareti, geçmişte, birkaç haneli bir yerleşim birimi olma olasılığı hayli yüksek olan ve birtakım temel kalıntılarının hala görülebildiği yamaç üzerindeki küçük bir düzlükte, yaklaşık 1 m. çapında ve yerden yarım metre kadar yükseklikte etrafı taşlarla kapatılmış bir görünüme sahiptir. Seregir Bere Stune, Ziyarete Sere Kis gibi, bütünlüklü olarak kişileştirilmiş doğüstü güç tapımına güzel bir örnektir.

“Sinirli” olma özelliğinin bilhassa vurgulandığı ziyaret, toplumsal hafızada, bir dönem burada yaşayan Beğendik/Bêdarlıların, yaşam alanlarını terk ediş gerekçesi olarak kodlanmıştır. Söylenceye göre ziyaret, söz konusu ev kalıntılarında bir zamanlar yaşamakta olan ailelerden bazı kişilerin sakat kalmasına neden olmuştur. Beğendik/Bêdar'da, hâlihazırda söz konusu

¹⁸ Bu konu hakkında çeşitli tartışmalar ve benzer örnekler için bkz. Ocak, 1997; Danık, 2006 ve Aksoy, 2006.

ziyaretin olumsuz etkileri sebebiyle sakat kalan kişilerin varlığı bilinmekte ve aktarılmaktadır. Kaynak kişilerin üzerine konuşmaktan imtina ettikleri bu konu, ziyaretin hâlihazırda “faal durumda” olduğuna dair inancın doğrudan yansıması olarak görülebilir. Bu bakımdan çoğu Beğendik/Bêdarlının, ilgili ziyareti, ancak özel olarak hatırlatıldığında, bildiklerini ifade etmekte olduğu gözlemlenmiştir.

Sosyal ve dinsel statülerini etkinlikle sürdüren Ağa ve Şeyh soylu ailelerin dışında kalan Kırmancaların sosyo-dinsel yaşantılarında son derece önemli bir yere sahip olan ziyaret inanışları içerisinde, olumlu özelliklere sahip ziyaretlerin kerametlerinin gündelik yaşam içerisinde sürekli dillendirildiği, olay ve süreçlerle ilişkilendirilerek canlı tutulduğu; buna karşın, olumsuz özelliklere sahip ziyaretlerin zarar veren, cezalandırıcı kerametlerinin ise konuşulmasının hoş karşılanmadığı belirtilmelidir. Seregir Bere Stune de genellikle “korkulan” bir ziyaret olarak kodlanmakta ve gündüzleri, kendi mıntıkasında, “siyah bir yılan” şeklinde dolaştığı ifade edilmektedir. Bu durum, Beğendik/Bêdarlılarca “ziyaretin nişanı” olarak tanımlanmaktadır. Ziyareti bu şekilde gören ve tarlası ziyaretin mıntıkasında olan kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde siyah yılanın, yani ziyaretin, kalbi temiz köylülerce görülebildiği de aktarılan bilgiler arasındadır. Kaynak kişiler, ziyaretin, “ilgili mıntıkada kazı işleri yapan bir köylünün bazı insan kemikleri bulduğu gün rüyasına girerek kendisini uyarmasıyla birlikte yerini belli ettiği ve rahatsız edilmek istemediğini” aktarmışlardır. Bu olayın akabinde, Seregir Bere Stune Ziyareti, bugünkü görünümüne kavuşmuştur.

Bunlarla birlikte yine Beğendik/Bêdar’da, günümüzdeki mevcut ziyaret inançları ve pratikleri içerisinde değerlendirilmese de yakın bir geçmişe değin yine ziyaret olarak kullanıldığı anlaşılan bir mekân; ziyaret inançlarının farklı etno-kültürel topluluklar arasındaki kültürleşme süreçleri içerisindeki rollerine dair bilgi vermesi ve özgün bir senkretizm örneği açısından oldukça dikkat çekicidir.

Cemê Dêre

Cemê Dêre, Beğendik/Bêdar’da bugünkü jandarma karakolunun bulunduğu tepenin bulunduğu mıntıkaya verilen genel bir isimlendirmedir. Bazı yaşlı kaynak kişiler, ziyaretlerle ilgili yapılan görüşmelerde, bu alanda 1980’li yıllarda inşa edilen jandarma karakolunun yeni binasının yerinde, hem Ezidilere ait olduklarını söyledikleri eski konut kalıntılarının hem de Ermeniler döneminden kalma “sihirli bir mekân”ın olduğunu ifade etmişlerdir. Kimi kaynak kişiler ise bu mekânda bulunan ve kayalara

oyulmuş halde yapılmış olan “tandır”ın¹⁹ “kutsal” olduğunu ifade etmişler ve bu yerlerin “Ermeniler döneminden kalan” mistik bir takım güçlere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bu mekânlarda, diğer ziyaretlerde olduğu üzere dinsel birtakım ritüellerin de geçmiş tarihsel süreçlerde yerine getirildiğine dair doğrudan bir aktarım olmamasına karşın, farklı etno-kültürel toplulukların “kutsiyet” algılarının bugünkü Beğendik/Bêdarlıların toplumsal hafızalarında saygılı bir mesafeyle yaşatılacak ölçüde, belirli bir tarihsel süreç boyunca etkileşim ögesi olduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Zira kimi kaynak kişilerin aktarımları ilgili mekânların güncelde de belirli bir etkinliği olduğu izlenimi yaratmaktadır:

Şimdiki bu karakolun tam altında, Cemê Dêre’de, Ermenilerin yaptığı, içinde altınların olduğu küçük delikli bir kaya vardır. Bu kaya, sihirlidir. O kayalıktaki delik bir insanın girebileceği kadar büyüktür ama herkes geçemez. Kayayı zamanında kireç, toprak ve yumurta karışımından inşa etmişler. Bu malzemeler öyle ki zaman geçtikçe daha da sağlamlaşıyor yani. Yıkılması çok zordur. Bak o kadar sağlam ki, devlet karakol yapmak için dinamitlerle patlatmaya çalıştı ama en ufak bir şey bile olmadı. Güç bela yıktılar.” (Alan Notları: Kaynak Kişi açıklaması. Beğendik/Bêdar - 24.04.2011)

Bunun haricinde, Beğendik/Bêdar ve civarında bulunan ve Şexe Kal gibi kimliği belirli Nakşî şeyhleri türbeleri dışında kalan diğer ziyaretlerde yaşatılan ritüellerdeki İslam öncesi inanç pratiklerinin etkin izleri de tarihsel süreklilik içerisinde, farklı etno-kültürel toplulukların, kültürün dinsel boyutunda da toplumsal yaşayışa paralel olarak etkin bir kültürleşme süreçleri yaşadıklarını göstermektedir. Beğendik/Bêdarlıların dinsel yaşayışlarında etkin olan ziyaret kültürü, sadece Beğendik/Bêdar ve Beğendik/Bêdarlıların sosyal ve ekonomik yaşantılarıyla ilgili mekânlarla sınırlı değildir. Beğendik/Bêdarlılar, çevre iller de dâhil olmak üzere, yılın belirli dönemlerinde kalabalık gruplar halinde, türbelere ve kişileştirilmiş

¹⁹ Beğendik/Bêdar’da tandır, “Tenûr” olarak Kürtçe’de kullanılmaktadır. Tenûr, Beğendik’te ekmek pişirmek için kullanılan, (ortalama olarak) yaklaşık yarım metre çapında, bir metre derinliğinde, yüzeye yaklaştıkça daralan, yere gömülü ekmek pişirilen el yapımı bir tür fırındır. Tenûr için önce yerde bir çukur kazılır. Ayrı bir yerde, elenen yaklaşık 100 kilo kırmızı toprak, su ve tercihe göre tuz ile yoğrulur. Hamur halini alan harç, kadınlar tarafından elle, küçük dikdörtgen kalıplar (“briket”) haline getirilir ve üst üste konur. Bu kalıplar, Tenûr için kazılan çukurun içine şekli de verilerek yerleştirilir ve sıvanır. 1 – 2 gün kurumaya bırakılan tandır, kullanıma hazır hale gelmektedir.

doğal objelerle ayırt edebileceğimiz ziyaretlere gitmektedirler. Genellikle kadınların ve daha az sayıda yaşlı erkeklerin katıldığı bu ziyaretlerin, dinsel işlevlerinin yanı sıra Beğendik/Bêdarlıları gerek çevre mezra, köy ve ilçelerdeki diğer topluluklara gerekse de Adana ve Antep'teki Beğendik/Bêdarlılara ulaştırılan sosyal bir ağ oluşturduğunu belirtmek gerekir. Bunlardan en bilinen örnek ise Ziyarete Sin'dir:

Ziyarete Sin (Sin Ziyareti) (Fotoğraf no 11)

Beğendik/Bêdar çevresindeki çeşitli ziyaret yerlerinden olan Ziyarete Sin'in, Beğendik/Bêdarlılarca her yıl düzenli olarak ziyaret edilmekte ve çeşitli dini pratiklerin uygulanmaktadır. Ziyarete Sin, Beğendik/Bêdar'ın kuzeyinde bulunan Hizan'a bağlı Meydan Köyü'nün, yerleşim alanı dışında bulunan köy mezarlığı içerisindeki bir ziyaret yeridir. Ziyarete Sin'in, kendi söylencesinde adı geçen Nakşî şeyhi "Şex Muhammed" in ziyaretiyle birlikte bir bütünlük oluşturduğu anlaşılmaktadır. Aynı köy mezarlığı içerisindeki bu iki ziyaret yerine ilişkin uygulamalar, söylenceyle koşut bir bütünlüğü de yansıtmaktadır denebilir. Söz konusu ziyaretler, yörede, özellikle sağaltıcı bir takım güçlere sahip oldukları inancıyla birlikte anılmaktadırlar. Bu ziyaretlere gidişin temel amacı, hastalıklara, özellikle de romatizmal rahatsızlıklara karşı şifa bulabilmektir. Ek olarak, ilgili ziyaretlerin daha ziyade kadınlar tarafından tercih edilen kutsal mekânlar olduğu da belirtilmelidir. Söz konusu ziyaretler, Beğendik/Bêdarlılarca "Ziyaretê ser ba" (Türkçe çevirisiyle, 'Yel ya da Romatizma için gidilen ziyaret') olarak ifade edilmektedir.

Her iki ziyaret, ayakkabısız olarak ziyaret edilmektedir. Ziyaretlerde, abdestsiz olarak kesinlikle ibadet edilmez ve ziyarete ibadet süresince sırt dönülmez. "Ziyarete sırt dönmeme" uygulaması konusunda, ziyaretçilerde genel bir yargı olduğunu ifade etmek mümkün görünmemektedir. "Günah olduğu" yani "kesinlikle yapılmaması gerektiği" ya da "saygısızlık olmaması için" "yapılmamasının iyi olacağı" şeklinde ifadelenen bir kural olduğu söylenmelidir. Ziyaretçiler, ziyareti mutlak surette tavaf ederler. Tavaf etmek, yörede, ziyaretin çeperini üç kere alını değiştirerek öpmek ve ardından Fatıha okumak anlamına gelmektedir.

Ziyarete Sin, mezarlık içerisinde, etrafı, bir bölümü yerden bir metre yükseklikte, geri kalan kısımları ise 2 m'ye yaklaşan yükseklikte örme taş duvarla çevrili, üstü açık ve içerisinde yazısız taşlarla yeri belirli olan bir mezar yeridir. Ziyarete yaya ulaşan köylüler, öncelikle Şex Sin olarak da bilinen Ziyarete Sin'e gelirler. Ziyarete Sin'in, örme taş duvarı, yöredeki diğer ziyaretlerden ilginç bir ayrıntıyla ayrılır. Duvar, batı yönünden, içeri doğru ince bir kanal şeklinde bükülür ve küçük bir çember şeklini alarak

devam eder. Ziyaretçilerden bazıları, bu girintiden ayakkabısız olarak girerler ve giriş kısmından az ileride, dar giriş kısmının ortasında iki duvar arasına yerleştirilmiş ve yerden yaklaşık yarım metre yükseklikte bulunan bir kütüğün altından geçerek, söz konusu iç çembere ulaşırlar. Kütüğün altından sürünerek, emekleyerek, bükülerek geçme pratiğinin; vücudun her yerinin ziyarete temas etmesini sağladığı ifade edilmekte ve bu şekilde şifalanmanın daha etkili olduğu açıklanmaktadır. Kütüğün altından geçilirken, besmele çekilir ve ardından içeride çeşitli dualar okunarak, dilekler ifade edilir.

İç çembere ulaşan ziyaretçilerin, yine aynı şekilde kütüğün altından geçerek çıkma zorunlulukları bulunmamaktadır. Ardından, ziyaretçiler, ya kendileri Yasin okumakta ya da orada hazır bulunan imama, belirli bir ücret karşılığında okutmaktadırlar. Yasin okunurken, ziyaret çeperinin üzerine bisküvi, gofret yahut şişe içerisinde su konmakta ve dua bunlar üzerine okunmaktadır. Böylelikle kutsallık kazandığına inanılan yiyecek ve içecekler ya ziyaretçilerce tüketilmekte ya da ziyaretçilerce Beğendik/Bêdar'a getirilerek yakınlarına dağıtılmaktadır. Ziyaret etrafında, Meydan Köyü'nden gelen çocuklara, köylülere ve diğer ziyaretçilere, gofret ve bisküvi dağıtılır. Duruma göre, bazı ziyaretçilerin kurban kestikleri ve dağıttıkları da ifade edilmiştir. Bu ziyaretlerde, kurbanın mutlaka ziyaret yerinde kesilmesi gerekliliği gibi bir inanç bulunmamaktadır. Kurban'ın iç organları, kesen kişiye verilmekte; geri kalanı da çevreye dağıtılmaktadır. Yörede, sadece Pazartesi günleri ziyaret edilen bu kutsal mekânda, kadınlar yazmalarını ters çevirerek, "oyasız kısımları" dışa gelecek şekilde örtünürler. Böylelikle, "süslü olmadıkları"ni göstermiş olurlar.

Şex Sin'deki bu uygulamaların ardından, ziyaretçiler, yine ayakkabısız şekilde ve yayan olarak Şex Muhammed'in ziyaretine geçerler. Her iki ziyaret arası mesafenin 20 - 25 m. olduğu ifade edilebilir. Şex Muhammed, yaklaşık olarak 1.5 m yükseklikte, örme taş duvarla çevrili, üzeri açık ve içerisinde, üzeri yazısız taşlarla belirli mezar yeri bulunan bir ziyaretir. Ziyaretçiler, Şex Sin'in ardından geldikleri bu ziyaret yerinde de tavaf işleminin ardından Yasin okumakta ve benzer pratikleri tekrar etmektedirler. Söz konusu ziyaretlerde, ortak olan diğer uygulamalar arasında, ağaçlardan beşikler yapma, bunları taş çepere dikme, ziyaretten taş ve dal parçaları alma, hastalıklı uzuvları bu parçalarla ovma ve yine bu parçaları ziyaretten çıkarma ve başkalarına götürme, çaput, ip bağlama gibi uygulamalar sıralanabilir. Dal ve taş parçalarının temel özelliğinin, büyüklükleriyle orantılı olduğu ve ziyaretten çıkarıldıklarında, ziyareti eksiltmediklerine olan inancın oluşturduğu ifade edilebilir.

Söz konusu iki ziyaret yerinin oluşturduğu dinsel bütünlüğün, yörede "Ziyarete Sin" olarak adlandırıldığı ve bu ziyaret şahsında tanımlandığı

anlaşılmaktadır. Ziyarete Sin, başta çevre köyler olmak üzere, Van, Diyarbakır, İstanbul gibi farklı illerden de ziyaretçi almaktadır. Beğendik/Bêdar'dan Ziyarete Sin'e yapılan toplu ziyaretlerde ise ibadetin ardından, belirli bir sürenin ziyaretin yanında ve çevresinde geçirildiği ve genellikle dönüş yolunda, genellikle sulak mekânlarda "piknik yapıldığı" da gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili kaynak kişinin, Şıx Sin Ziyareti hakkındaki anlatımları ise Anadolu'da son derece yaygın diyebileceğimiz bir söylenceye yerel örnektir:

Şex Muhammed hacca gitmiş. Şıx Sin de onun kâhyasıymış. Şex Muhammed hacda iken, anası aside (pekmez ve unla yapılan bir çeşit yerli tatlı b.n.) yapmış. Sonra demiş ki 'keşke bu Şex Muhammed'in önünde olsaydı da yeseydi.' Kâhya da bunu duymuş. Demiş ki 'Ana, sen bana ver ben götürürüm.' Anası da düşünmüş demiş ki 'bu fakir herhalde daha doymamış, buna vereyim, karnını doyursun.' Kabı almış, ama tabi onların kerametidir biz bilmiyoruz, hacca götürmüş, daha sıcakken Şex Muhammed'in eline vermiş. Demiş, 'Ana bunu göndermiş.' Geri dönmüş, demiş, 'ben vermişim.' Şex Muhammed hacdan dönerken, millet onun önüne gitmiş, yani tavafına gitmiş. Şex Muhammed de demiş ki 'benim tavafıma gelmeyin, Şex Sin oradadır. Önce ona gidin, sonra bana gelin.' Yani meselesi böyledir, keramet sahibi kişilerdir. (Alan Notları: Kaynak Kişi ifadesi. Beğendik/Bêdar - 27.04.2011)

Ziyaret Sin'in söylencesi ve Nakşî şeyhi Şex Muhammed'le kurduğu ilişki ve gösterdiği kerametle gerek onun nazarında gerekse halkın nazarında önemli bir kutsallık kazanması, son derece ilgi çekici bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Ziyarete Sin, Beğendik/Bêdarlıların ve yöredeki Şafii Kürt toplulukların Halk İslam'ı içerisinde değerlendirilebilecek bu türden inanmalarının ve pratiklerinin, Şafii İslam'ın dinsel aktörleri olan tarikat ve şeyhlerle nasıl bütünleştirildiğini aktarması bakımından da önemlidir.²⁰

²⁰ Aynı konu bağlamında Alevi Kürt ve Sünni-Hanefi Türk topluluklar içerisinde de farklı karakterlerle yaşatılan versiyonlarının karşılaştırması için bkz. Gültekin, 2005: 75 – 89. Yine aynı söylencesinin bir başka bölgedeki Sünni topluluklarca uyarlanan versiyonu için bkz. Atay, 2005: 152 – 159. Ayrıca, hem Sünni topluluklarda hem Alevi topluluklarda popüler olan söylenceler hakkında analizler de içeren önemli bir çalışma için bkz. Danık, 2006.

Ziyarete Sin'in bir diğer önemli özelliği de Beğendik/Bêdarlıları civar topluluklarla ve Beğendik/Bêdar'dan göç etmiş Beğendik/Bêdarlılara buluşturma işlevidir. Ancak ekonomik, sosyal ve siyasal süreçlerin tüketildiği alanlar da olan ziyaretler içerisinde, bu işleviyle öne çıkan en önemli ziyaret yeri, kuşkusuz, Veysel Karani'dir.

Veysel Karani²¹ (Bkz. Fotoğraf no 12)

Beğendik/Bêdarlıların çevre ilçe ve illerdeki ziyaret yerlerine toplu gidişlerine en özgün örneklerden birisi de Siirt ili Baykan ilçesi sınırları içerisinde Ziyaret Beldesi'nde yer alan Veysel Karani'nin türbesidir. Son yıllarda, "16-17 Mayıs" günleri, "Veysel Karani'yi anma günü" olarak kutlanmaktadır. Beğendik/Bêdarlılar, bu tarihlere denk gelmese de özellikle Mayıs ayı içerisinde Veysel Karani'ye gitmeye özen göstermektedirler. Veysel Karani'nin, özellikle Mayıs ayı içerisinde ziyaret edilen kutsal bir mekân olduğu inancının yaygın olduğu ifade edilmelidir.

Veysel Karani ziyaretlerinin, sadece Beğendik/Bêdarlılar için değil, gerek yörede yaşayanlar gerekse yöreden göç etmiş topluluklarca, yılın belirli bir döneminde buluşulan, dini pratiklerin yerine getirilmesinin yanı sıra ekonomik faaliyetlerin de gerçekleştirildiği bir sosyo-dinsel pratik olarak kabul edildiği ifade edilebilir. Ziyaretlerin, ortalama iki gün sürdüğü; ziyaretçilerin misafirhanelerde ve yahut çoğunlukla arabalarda ve dışarıda konakladığı bu süreçte Adana, Mersin ve Gaziantep'ten gelen Beğendik/Bêdarlı kadınlar ile Beğendik/Bêdar'dan gelen kadınların sosyal ilişkilerini tazeledikleri de önemle belirtilmelidir. Beğendik/Bêdar'dan, ait olunan aşiret ve soy gruplarına göre bölümlenerek, kalabalık şekilde ayrı ayrı gidilen Veysel Karani'de, daha önceden anlaşılmış olduğu üzere, diğer illerden de akrabaların gelişleri sağlanmakta ve böylelikle, özellikle de kadınlar, aileleriyle görüşebilmektedirler.

---

²¹ Veysel Karani, (d. 555-560 Karen, ö. 657 Yemen), Hırka-ı Şerif'in muhafızı olarak da bilinen bir sahabedir. Ancak bazı anlatılarda, hasta olan annesinin bakımını üstlendiği için Peygamberi görmeye gidemediği de ifade edilir. Asıl ismi Üveys Bin Amir-i Kareni olarak bilinir. Dört halife döneminde Sıffin savaşında yanında yer aldığı Ali vasıtasıyla kendisine gönderilmiş Hırka-ı Şerif'in muhafızlığını yapmış ve soyundan gelenler bugün de Hırka-i Şerif Camii'nde aynı işi yapmakta oldukları ifade edilmektedir. Cenazesinde naaşını almaya gelen 3 kabilenin taşıdığı ayrı ayrı tabutlarda da keramet göstererek görünmesi üzerine bugün bir tanesi Siirt ili Baykan ilçesi Ziyaret beldesinde olmak üzere, Yemen ve Şam da dâhil toplam üç türbesi vardır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Veyssel_Karani)

Sonuç Yerine

Halk İslamı inanmaları ve ritüelleri kapsamında değerlendirebileceğimiz kutsal mekân kültürleri açısından Beğendik/Bêdar örnek olayı, Türkiye’de Halk İslamı inanışları bağlamında ele alınan farklı etno-kültürel toplulukları ve dinsel inanç kategorilerini yatay olarak kesen bir görünüm sunmaktadır diyebiliriz. Beğendik/Bêdar ziyaretleri, gerek söylenceleri gerekse de ritüelleri bakımından, bir yanda Sünni mezheplerden olan Şafiliğin ve onun gerçekleştiği Nakşibendî tarikatın temel sembollerini (pirlik, şeyhlik gibi) ve sözlü tarihini barındırırken, bir yandan da İslam öncesi inanç sistemlerinin etkin izlerini açık olarak taşımaktadır.

Pire Ball’in, yerel topluluk tarafından Beğendik/Bêdar’ın tarihsel anlamda varoluşundaki en etkili dini aktörlerden birisi olarak toplumsal hafızada yaşatıldığı ve anlamlandırıldığı açıktır. Bir “sahabe” olarak o, Beğendik/Bêdar’ı ve bölgeyi Müslüman (Şafii) Kürtlerin yerleşimine açmıştır. Ayrıca, bu topraklara yerleşmiş ve bir soy da oluşturmuştur. Bu haliyle Pire Ball, hakkındaki söylenceleri ve kutsal mekânına dair uygulamaları itibarıyla, Anadolu’nun hemen her yerinde karşılaşılan Veli kültürüne son derece tipik bir örnektir. Ocak’ın (1997) sınıflamasına göre ise Pire Ball’in mahalli, misyoner ve gazi-savaşçı veliler kategorilerinde değerlendirilebileceği görülür. Yine aynı sınıflama esas alındığında, tıpkı Veysel Karani ziyareti gibi, Şih Zeni’yle birlikte, onu, Arap menşeli veliler kategorisinde de değerlendirmek gerekecektir. Yine Pire Ball’le birlikte zikredilen ve tekil anlamda yörede özgün bir kimliği olmayan, sadece Beğendik/Bêdarlılarca rağbet gören Şih Zeni’nin ise Beğendik/Bêdar’ın tarihsel geçmişi içerisinde Pire Ball gibi dinsel bir rol oynadığı ancak topluluğun daha ziyade içinden bir figür olduğu düşünülebilir. Neticede ise her iki ziyaret, Pire Ball’in belirleyici etkisi içerisinde aynı kutsalın parçaları olarak görülmektedir. Bir yönüyle de Pire Ball ve Şih Zeni, Beğendik/Bêdar’ın tarihsel varoluşu içerisinde, topluluğun kendisini çevreleyen veyahut da Beğendik/Bêdar’ı birlikte paylaştıkları farklı etno-kültürel toplulukların hâkimiyetinden, kendi hâkimiyet dönemlerine geçiş süreçlerini, temsil eden dinsel figürler olarak da kabul edilebilir. Ek olarak, bu kaniyi kuvvetlendiren bir başka etmen ise şudur: Pire Ball’in ve onunla ilişkili olarak Şih Zeni’nin Beğendik/Bêdar’ın tarihsel ve soy kütüsel anlam dünyası içerisinde bu denli önemli bir yer tutmasına karşın her ikisinin de türbelerinin olmaması; doğrudan taş ve ağaç kültürleri ile bunlarla ilgili çeşitli büyüsel işlemlerin hâkim olduğu ritüellerle sarmalanmış olmaları son derece dikkat çekicidir. Her iki kült ögesi için de İslam’ın yöredeki erken dönem temsilcilerinden oldukları, bu halleriyle İslamlaşma süreçlerini, kendilerinden önce yörede bulunan halk inanmalarıyla zamanla iç içe

geçerek gerçekleştirdikleri düşünülebilir. Bu haliyle her iki ziyaretin de Heteredoks Halk İslamı'nın yaygın olarak görüldüğü Alevi topluluklardaki veli kültleriyle ve bununla ilişkili olarak gözlemlenen doğal kült objelere tapınım örneklerinden hemen hiçbir ayırt edici yönü bulunmamaktadır. Zira her iki velinin Nakşibendî Tarikatıyla olan ilişkilerine dair bir veri de yoktur.

Öte yandan Şexe Kal ve Ziyaret Camii kültürleri ise adeta, yörede son birkaç yüzyılda etkinliğini arttıran Nakşibendi Tarikatlarıyla birlikte vücuda gelen Sünni İslam'ın yakın geçmişteki kurumsallaşma süreçlerini temsil etmektedir. Bu kült öğeleri için tarikatın ve temsilcilerinin, kendilerinden önce de yerelde bulunan; yani Pire Ball ya da Şıh Zeni gibi ziyaretlerle ilk olarak teşekkül ettiği düşünülebilecek erken dönem İslamlaşma tecrübelerinin; mevcut halleriyle birleşmesinin özgün bir örneği denebilir. Zira Şexe Kal, henüz bir asır kadar önce hayatta olan, soyundan gelenlerin ise halen daha önemli birer dinsel rol ve statülere sahip olduğu, Nakşibendî tarikatına ait önemli bir figürdür. Türbesiyle ve hakkında bugün söyleneceğe dönüşmüş olan anlatılar ve pratikleriyle o, Beğendik/Bêdar'ın bugünkü kitabı dinsel hayatının temel direklerinden diyebiliriz. Ziyaret Camii ise, Şexe Kal'in medresesini üzerine inşa ettiği eski bir kutsal mekân olarak, aynı kutsiyeti medreseye ve dolayısıyla tarikata yani şeyhe tevarüs ettiren bir örnek olması bakımından da dikkate değerdir. Tıpkı Pire Ball ve Şıh Zeni gibi Şexe Kal'de kendi döneminde kutsiyetlerini devam ettiren halk inanmalarıyla özgün bir şekilde birleşmeyi tercih etmiştir.

Yine Beğendik/Bêdar'ın içerisinde bulunduğu yörede bu anlamda değerlendirilebilecek olan önemli bir başka kült alanı da Veysel Karani Türbesi'dir. Ancak bu kültün, modernleşen bölge hayatı ve ekonomik, sosyal gelişmeleri neticesinde öne çıkan farklı bir olgu olduğunu işaret etmek gerekecektir. Bölgesel düzlemlerde etki alanına sahip bu gibi kült alanlarının çoğunlukla Sünni ya da Alevi teolojisi içerisinde öne çıkan tarihsel, dinsel figürler olduğu görülebilir. Dinsel kimliklerin, çoğunlukla sözlü aktarıma ve kırsal yaşama yaslanan taşıyıcıları vasıtasıyla, bu gibi figürler ekseninde ortaya çıkan festivaller, şenlikler ya da yılın belirli zamanlarda sıklaşan ziyaretler gibi sosyal süreçlerde farklı yörelerde yaşayan toplulukları bir araya getirerek kendilerini yeniden üretmelerine imkân verdikleri bilinmektedir. Veysel Karani'nin ise, tıpkı Abdal Musa Şenlikleri gibi, belirli bir bölge açısından, çoğunlukla kırsal kökenli toplulukların yan yana gelme, sosyalleşme ve topluluk bağlarını dinsel kimlikleri üzerinden yeniden üretme, tanımlama işleviyle öne çıktığı ifade edilebilir. Zira Beğendik/Bêdar'lıların (özellikle de kadınların) Adana, Mersin ve Antep'te yoğun olarak yerleşen akrabalarıyla buluşma, yol boyunca durulan

merkezlerde ekonomik alışverişlerde bulunma, sosyalleşme alanlarının başında bu gibi dinsel-sosyal pratikler, seyahatler gelmektedir.

Beğendik/Bêdar'da gözlemlenen Ziyarete Sere Kis ve onunla ilişkili olan Ziyarete Germavi; Pire Muru Feran; Ziyarete Seregir Bere Stune; Ceme Dere ve Ziyarete Sin gibi örnekler ise tam olarak İslam öncesi inanç biçimlerinin etkin izlerinin görülebildiği; Beğendik/Bêdar'ın Ezidi ve Ermeni geçmişinin barındırdığı inanç motiflerinin yer aldığı; daha ziyade Kırmanc (köylü) tabakası ve özelde de kadınlar tarafından, gündelik yaşam içerisindeki gerilimlerde, sıkıntılarda ya da önemli toplumsal süreçlerde, kitabi dinsellikten ve onun temsilcilerinden ayrı olarak, belirgin bir dinsel statü ve saygınlık atfedilen kutsal mekânlar olarak öne çıktıkları görülmektedir. Bu haliyle onlar, hem mahalli, hayali, gazi-savaşçı gibi veli kültürleriyle son derece ilişkilidir hem de bunların da dışında tutabileceğimiz doğal kült objelerine tapınım ve kişileştirme örneklerini görebileceğimiz özgün senkretik dinsel inanmalara yerel örneklerdir diyebiliriz. Söz konusu örneklerden hareketle, farklı kültürlerin, tarihsel süreçte ve süreğenlik içerisinde ekonomik, sosyal ve siyasal yaşam içerisinde karşılaşması, temas etmesi ve birbiriyle etkileşmesi içerisinde ortaya çıkan kültürleşme pratikleri açısından; dinsel inanma ve uygulamalar açısından karşılığı olarak kullanabileceğimiz senkretizm kavramını; Halk İslamı içerisindeki kategorileri bir bütün olarak değerlendirmeye zemin oluşturacak bir kavram olarak düşünülebilir.

Bu tablo ışığında Halk İslamı kavramını, kırsal yerleşimlerde yaşayan ve içeriğini kutsal kitapların değil; mevcut yaşam biçim ve düşün biçim içerisinde; tarihsel, kültürel süreçler bağlamında değişkenlik gösteren haliyle ortaya çıkan ve varlıklarını koruyan bir dinsel inanma ve uygulama bütünlüğü olarak değerlendirdiğimizde, mezhepler temelinde ayrıştırılan toplulukları ortak bir kriterde değerlendirebilme imkânı elde edebilmiş oluruz. Bu da konuyla ilgili araştırma ve tartışmalarda, dinsel inanma ve pratiklerin, insan toplumlarının ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarının tarihsel süreç içerisindeki gelişme, ilerleme ve evriminde, dinsel düşünce ve eylemin de belirli bir bütünsellik içerisinde değerlendirilebilmesine daha sağlıklı bir zemin sunabilecektir kanaatindeyiz.

Ekler

Fotoğraf 1: Büyük Ziyaret alanı. Fotoğraftaki büyükçe betonarme yapı, şimdiki büyük camiyi; sol taraftaki küçük kümbet ise Şexe Kal'in türbesini göstermektedir.

Fotoğraf 2: Pire Bal (Pir Bal) Ziyareti.

Fotoğraf 3: Şih Zeni (Şeyh Zeni) Ziyareti.

Fotoğraf 4: Şexe Kal'in (Yaşlı Şeyh) Türbesi.

Fotoğraf 5: Eskiden Ziyaret Camii olarak bilinen, şimdi ise yeni caminin alt katıda bulunan tarihi kutsal su havuzu.

Fotoğraf 6: Müezzin, büyük kutsal alan içerisinde dualar okuyarak gezinirken.

Fotoğraf 7: Sere Kis (Kis'in Başı) Ziyareti.

Fotoğraf 8: Serhincê Ave (Kutsal su kaynağı).

Fotoğraf 9: Pîrê Muru Feran (Kötü Yaratıkların Piri).

Fotoğraf 10: Seregir Bere Stune (Tepebaşı) Ziyareti.

Fotoğraf 11: Sin Ziyareti.

Fotoğraf 12: Veysel Karani Türbesi.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Gürdal. 2006. *Dersim Alevi Kürt Mitolojisi – Raa Haq’da Dinsel Figürler*. Komal Basım Yayım: İstanbul.
- ATAY, A. Tayfun. 2011. *Batıda Bir Nakşi Cemaati – Şeyh Nazım Kıbrısı Örneği*. Berfin Yayınları: İstanbul.
- ATAY, A. Tayfun. 2005. *Göl ve İnsan – Beyşehir Gölü Çevresinde Doğa-Kültür İlişkisi Üzerine Antropolojik Bir İnceleme*. Kalan Yayınları: Ankara.
- BRUNİESSEN, Martin Van. 1991. *Ağa, Şeyh ve Devlet. ÖZ – GE Yayınları*: Ankara.
- BRUNİESSEN, Martin Van. 1992. *Türklük, Kürtlük, Alevilik*. İletişim Yayınları: Ankara.
- DANIK, Ertuğrul. 2006. *Öteki Tanrılar – Alevi ve Bektaşî Mitolojisi*. İmge Kitabevi: Ankara.
- EBİNÇ, Sait. 2008. *Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- EİCKELMAN, Dale. F. 1989. *The Middle East – An Anthropological Approach*. Englewood Cliffs: New Jersey.
- EMİROĞLU, Kudret ve AYDIN, Suavi. 2003. *Antropoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- GELLNER, Ernest. 1994. (Çev. Bülent Peker) *Postmodernizm, İslam ve Us*. Ümit Yayıncılık: Ankara.
- GEZİK, Erdal. 2004. *Dinsel Etnik ve Politik Sorunlar Bağlamında Alevi Kürtler*. Kalan Yayınları: Ankara.
- GÜLTEKİN, Ahmet Kerim. 2004. *Tunceli’de Kutsal Mekân Kültü*. Kalan Yayınları: Ankara.
- GÜLTEKİN, Ahmet Kerim. 2005. “Beyşehir Gölü Havzası’ndan Tunceli Dağları’na İnsan Toplumsallığının İzdüşümü Olarak Söylenceler Üzerine Bir Deneme”. *Kırkbudak – Anadolu Halk İnançları Araştırmaları*. Sayı: 1, s. 75 – 89.
- GÜLTEKİN, Ahmet Kerim. 2010. *Tunceli’de Sünni Olmak – Tunceli Pertek’te Ulusal ve Yerel Kimlik Öğelerinin Etnolojik Tetkiki*. Berfin Yayınları: İstanbul.
- GÜVENÇ, Bozkurt. 1996. *İnsan ve Kültür*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- HAVİLAND, William. 2002. *Kültürel Antropoloji*. Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar. 1996. *Babailer İsyanı*. Dergâh Yayınları: İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar. 1997. *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menkıbnameler – Metodolojik Bir Yaklaşım*. Türk Tarih Kurumu: Ankara.

- OCAK, Ahmet Yaşar. 2002. *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İletişim Yayınları: Ankara.
- OKAN, Murat. 2004. *Türkiye’de Alevilik – Antropolojik Bir Yaklaşım*. İmge Kitabevi Yayınları: Ankara.
- YALÇIN-Heckmann, Lale. 2002. *Kürtler’de Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*. İletişim Yayınları: İstanbul.